

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**Факультет № 6
Кафедра соціології та психології**

ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни «Психологічна допомога при гострій травмі та
ПТСР»**

**обов'язкових компонент освітньої програми
другого (магістерського) рівня вищої освіти**

053 Психологія (практична психологія)

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 8 від 30.08.2022

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 8 від 26.08.2022

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол №8 від 29.08.2022

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
Протокол № 7 від 17.08.2022

Розробники:

Доцент кафедри соціології та психології, канд. психол.наук, доцент Чепіга Л.П.

Рецензенти:

1. Доцент кафедри практичної психології педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», канд. психол. наук, доцент. Сиволяс Н.В.
2. Професор кафедри педагогіки і психології факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ, канд. психол. наук, доцент Харченко С.В.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Психологічна допомога при гострій травмі та ПТСР» складена відповідно до освітньої програми другого рівня вищої освіти галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 Психологія (Практична психологія).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості психічних станів людей, які зазнали різних видів психічної травматизації, а також методи діагностики та психологічної допомоги особам, які зазнали травматичного стресу.

Міждисциплінарні зв'язки: кризова психологія.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

Тема №1. Базові поняття: травми, катастрофи, надзвичайні ситуації, кризи, класифікація

Тема №2 Поняття та механізми психічної травми

Тема №3. Наслідки психічної травматизації

Тема №4. Психологічна допомога

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1.Метою викладання навчальної дисципліни «Психологічна допомога при гострій травмі та ПТСР» є формування у студентів глибокого розуміння психічної травми та психології травматичного стресу, а також оволодіння студентами методами діагностики та психологічної допомоги при психічній травмі.

1.2.Основні завдання вивчення дисципліни «Психологічна допомога при гострій травмі та ПТСР» полягають в ознайомленні студентів з особливостями посттравматичних станів у людей, які зазнали різних видів психічної травматизації, а також засвоєння методів діагностики та психологічної допомоги особам, які зазнали травматичного стресу.

1.3.Згідно з освітньою програмою здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- поняття психічної травми; нормальні та патологічні форми реакцій на надсильні травматичні впливи

- особливості психічної травматизації, пов'язаної з невиліковними захворюваннями, бойовими діями, міграційними процесами, сімейним насильством

- особливості психічної травматизація у дітей та підлітків,

- критерії, методи діагностики посттравматичних стресових розладів;

вміти: володіти методами діагностики та психологічної допомоги.

1.4. Форма підсумкового контролю: екзамен

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 години/
4 кредитів ECTS

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:	
Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.
Загальні компетентності	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо
Спеціальні (фахові) компетентності	СК3. Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності. СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік. СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію. СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями. СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

2. Короткий опис змісту навчальної дисципліни

Тема №1. Базові поняття: травми, катастрофи, надзвичайні ситуації, кризи, класифікація

Важка життєва ситуація. Кризова ситуація. Екстремальна ситуація. Надзвичайна ситуація. Психотравмуюча ситуація. Екстремальні психічні стани як реакція ситуацію. Фактори ризику та ресурси виживання в екстремальних та надзвичайних ситуаціях

Типи НС, їх оцінка, переживання та наслідки

Тема №2 Поняття та механізми психічної травми.

Історія появи терміну «психічна травма». Зміст поняття «психічна травма». Концепція витіснення травматичних переживань. Психодинаміка травми. "Соматизація" психічної травми. Фіксація на травмі

Гострі психічні розлади. Непатологічні та патологічні форми реакцій на надсильний вплив. Види психічних розладів, спричинених екстремальними

обставинами, що травмують. Гостра реакція на стрес. Чинники розвитку психічних розладів при НС. Психічні розлади різних етапах НС.

Посттравматичний стресовий розлад. Діагностичні критерії ПТСР у МКБ-10. Діагностичні критерії ПТСР по DSM-IV. Епідеміологія ПТСР. Теоретичні моделі ПТСР.

Методи діагностики ПТСР.

Тема №3. Наслідки психічної травматизації.

Наслідки бойового стресу. Характеристика основних психотравмуючих факторів бойового стресу. Психопатологічні наслідки бойової травматизації. Особливості ПТСР та посттравматичного розладу особистості комбатантів.

Травматична ситуація та психічна травма у дітей та підлітків. Специфіка переживання травматичних ситуацій у дитячому віці. Психічна травма та її наслідки у дитячому віці

Психічна травматизація жертв сексуального насильства.

Психічні травми мігрантів та біженців. Визначення поняття міграції та вимушеної міграції. Види акультурації. Стадії психологічної адаптації та культурного шоку. Психічні травми мігрантів. Особливості психологічного консультування мігрантів та біженців.

Вторинна травматизація терапевтів, які працюють з травмою та ПТСР

Тема №4. Психологічна допомога

Розуміння, цілі екстреної психологічної допомоги). Особи, яким виявляється ЕПП, Принципи ППД, правила ППД, Прийоми ППД. Протоколи надання ППД (протоколи 4 стихії, протокол МАASE, ВІВО, Мультимодальна модель подолання BASIC RH, Протокол TRiM, Протокол зниження впливу травматичної події на якість життя, «Захищене місце»)

Психотерапія посттравматичного стресового розладу. Допомога особам з посттравматичними стресовими розладами як системне та комплексне завдання. Напрями допомоги особам із ПТСР: психофармакологічний, психотерапевтичний, реабілітаційний.

Особливості психотерапевтичної допомоги особам із ПТСР. Групова та індивідуальна форми психотерапії: цілі та завдання. Труднощі у міжособистісних контактах пацієнтів з ПТСР як бар'єр надання психологічної допомоги. Послідовні цілі психотерапії відповідно до фаз реакцій пацієнта на травматичну подію. Стратегії поведінки психотерапевтів.

Теоретичні моделі та їх реалізація при наданні допомоги особам із ПТСР. Напрями: когнітивно-поведінковий, психоаналітичний. Цілі та завдання, процедури та техніки.

3. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна література:

1. Герман Дж. Психологічна травма та шлях до видужання / Джудіт Герман. Львів, Видавництво Старого Лева, 2015. 424 с.
2. Католик Г. В. Тренінг релаксації як ефективна форма психокорекційної допомоги при ПТСР у дітей // Проблеми психологічного здоров'я в сучасній психотерапії: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. — Львів, 2006. — С. 19—23.
3. Католик Г., Корнієнко І. Техногенні катастрофи: психологічна допомога очевидцям та постраждалим. — Львів: Червона Калина, 2003. — 124 с.
4. Коен Д., Маннаріно Е., Деблінджер Е. Психотерапія з дітьми та підлітками, які пережили травму та втрату. Львів : Свічадо, 2016. 264 с.
5. МКХ-10 Класифікація психічних і поведінкових розладів. Клінічний опис і вказівки по діагностиці. К., «Сфера», 2005. 306 с.
6. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій та надання психологічної допомоги : методичні рекомендації. Миколаїв: Іліон, 2016. 224 с.
7. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію / Мартіна Мюллер. Львів: Видавництво Українського католицького університету: Свічадо, 2014. 120 с.
8. Посттравматичний стресовий розлад : адаптована клінічна настанова, заснована на доказах / Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України; Асоціація психіатрів України; Всеукраїнське громадське об'єднання родин загиблих та безвісти зниклих, учасників антитерористичної операції, ветеранів війни та активістів волонтерського руху «Крила 8 сотні». — 2016. — 164 с.
9. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упор. : Д. Романовська, О. Ілащук. Чернівці : Технодрук, 2014. 133 с.
10. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос та ін.; за ред. З. Г. Кісарчук. К. : ТОВ «Видавництво «Логос», 2015.
11. Туриніна О. Л. Психологія травмуючих ситуацій: навч. посіб. для студ. вищ.навч. закл. / О. Л. Туриніна. — К.: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. —160 с.

Допоміжна література:

- 12.Алещенко В. І. Психологічна реабілітація військовослужбовців з постстресовими психічними розладами: Навч. посіб. / В. І. Алещенко, О. Ф. Хміляр.— Харків: ХУПС. — 2005. 84 с
- 13.Корольчук М. С. Соціально-психологічне забезпечення діяльності у звичайних та екстремальних умовах / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк.— К.: Ніка-Центр.— 2006.— 580 с
- 14.Критерії діагностики та принципи лікування розладів психіки і поведінки у дітей та підлітків; під ред. проф. П. В. Волошина, проф. В. М. Пономаренка, проф. В. С. Підкоритова [та ін].: Клінічний посібник.— Харків: Фоліо.— 2001.— 271 с
- 15.Луппо С. Стратегії подолання психічної травми. *Соціальна психологія*. 2004. № 5 (7). С.25-35 .
- 16.Методичні рекомендації щодо врахування соціокультурних чинників в теорії та практиці психотерапевтичної допомоги особистості / [за редакцією З. Г. Кісарчук]. Кіровоград: «ІМЕКС-ЛТД», 2013. С. 137–152.
- 17.Post-traumatic stress disorder. The management of PTSD in adults and children in primary and secondary care. Clinical guidance / National Institute for Clinical Excellence. – London, 2005.
- 18.Shapiro F. Eye movement desensitization and reprocessing. – NY: Guilford Press, 2001.
- 19.Taylor S. Clinician`s guide to PTSD: A cognitive-behavioral approach. – NY: Guilford Press, 2006.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

Пошукова система Google Академія (Google Scholar) - <http://scholar.google.com>

4. Засоби оцінювання здобувачів вищої освіти

Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль (екзамен):

1. Важка життєва ситуація. Кризова ситуація. Екстремальна ситуація. Надзвичайна ситуація. Психотравмуюча ситуація.
2. Екстремальні психічні стани як реакція ситуацію.
3. Фактори ризику та ресурси виживання в екстремальних та надзвичайних ситуаціях
4. Типи НС, їх оцінка, переживання та наслідки
5. Історія появи терміну та зміст поняття «психічна травма».
6. Непатологічні та патологічні форми реакцій на надсильний вплив.
7. Види психічних розладів, спричинених екстремальними обставинами,

- що травмують.
8. Гостра реакція на стрес.
 9. Чинники розвитку психічних розладів при НС.
 10. Психічні розлади на різних етапах НС.
 11. Діагностичні критерії ПТСР у МКБ-10.
 12. Діагностичні критерії ПТСР за DSM-IV.
 13. Епідеміологія ПТСР.
 14. Теоретичні моделі ПТСР.
 15. Методи діагностики ПТСР.
 16. Особливості ПТСР та посттравматичного розладу особистості комбатантів
 17. Травматична ситуація та психічна травма у дітей та підлітків.
 18. Психічна травматизація жертв сексуального насильства.
 19. Психічні травми мігрантів та біженців.
 20. Вторинна травматизація терапевтів, які працюють з травмою та ПТСР
 21. Методи діагностики посттравматичного стресового розладу в дітей віком.
 22. Принципи психотерапевтичної роботи при посттравматичному стресовому розладі.
 23. Основні напрями допомоги особам із ПТСР.
 24. Цілі та завдання психотерапії пацієнтів з ПТСР.
 25. Особливості психотерапії посттравматичного стресового розладу.
 26. Бар'єри та труднощі, що виникають у психотерапевтичному процесі, обумовлені особистісними та соціально-психологічними особливостями пацієнтів із ПТСР.
 27. Етапи проведення психотерапевтичної роботи.
 28. Поведінкові стратегії психотерапевтів під час роботи з особами з ПТСР.
 29. Когнітивно-поведінкова психотерапія посттравматичного стресового розладу.
 30. Техніка десенсибілізації та переробки травмуючих переживань за допомогою рухів очей.
 31. Тренінг подолання тривоги.
 32. Психодинамічна психотерапія ПТСР.